

Культура 10

04-13-2024

Тиждень #27

Лекція 11а:

Графіка: вступ.

(початок- закінчення)

Лекція 11б:

Графіка княжої доби.

(початок – закінчення)

Завдання (з книжки *Українська Культура II*):

Прочитати:

Книжка «Культура II»

Лекція 12:

Графіка XV-XVIII ст. початки і розвиток граверства

ст. 63-67

Виконати:

Написати відповіді на завдання «Закріплення» питання 1-6 на ст. 66 в книжці «Культура II.»

ГРАФІКА XV-XVIII ст.

ПОЧАТКИ і РОЗВИТОК ГРАВЕРСТВА

Поява друкарства у першій половині XVI ст. породила і нову форму графіки — гравюру. У граверстві образ рисується не безпосередньо на папері, але вирізується на якомусь твердому предметі (дереві, металі тощо), з якого відбивають чи віддруковують репродукції на папері. Завдяки друкарстві стало виходити все більше книжок, а це в свою чергу поштовпувало розвиток графіки, оскільки необхідним атрибутом книжки далі вважалося привабливе мистецьке оздоблення.

У своїй орнаменталі перші друковані книги майже повністю наслідували графіку рукописних книг. Зрештою, книгодрукування почалося, коли рукописна книга стояла на вершинах свого розвитку.

На верху першої сторінки тексту давалось орнаментальну **заставку**, вміщену в прямокутник. Початкові літери розділів — **ініціали** були великі розміром й сплетені з різnorodних орнаментів, переважно рослинних. А далі вміщували ілюстрації — т.зв. **мініатюри**. На відміну від багатокольорових малюнків рукописних книг, перші друковані книги були оздоблені лише чорно-білими гравюрами. Часом заставки та ініціали оживлювали ручним

додатком яскраво-червоної фарби. Своім майстерним виконанням гравюри тих часів справляли не менше враження, як багатокольорові малюнки рукописних книг.

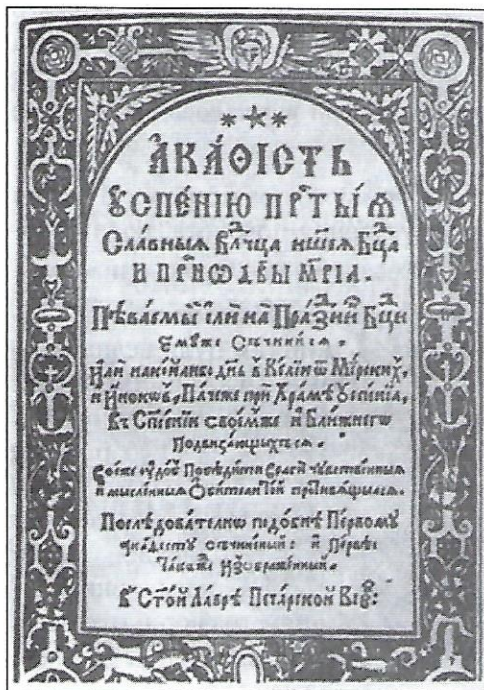
Першим осередком українського граверства був Львів. Там у половині XVI ст. майстер Лаврентій Філіпович створив граверську школу. Найстарша друкована книга з гравюрами, що збереглася в Україні, є **Апостол**, виданий 1574 р. львівським братством Успенської церкви. Не-

Невідомий гравер. Притча про багача і смерть.
З "Євангелія учительного". 1637 р. Київ.

Довго після цього постали в Україні ще й інші осередки граверства, найвидатнішими з яких були Острог (друкарня Острозької Академії) і Київ (друкарня Печерської Лаври). У кожному з цих осередків присвячувалось велику увагу удосконаленню якості своїх видань, тому техніка українського граверства стояла на високому рівні.

Із плином часу графічне оздоблення книг збагачувалось новими елементами, хоч в основному мистці дотримувались усталених традицій. Натомість з кінця XVII ст., книжкові ілюстрації почали набувати нового характеру. На

“Акафіст” — видання друкарні Києво-Печерської лаври. 1625 р.

зміну візантійському стилю прийшов західноєвропейський реалізм. Значний вплив на українських граверів мали німецька, голландська та венеційська гравюри.

Існують різні види техніки для виконання гравюри. Головними з них є: дереворит, лінорит, офорт і літографія.

ДОБА БАРОККО

З часів гетьманування Мазепи (кінець XVII — початок XVIII ст.) був період інтенсивного розвитку граверства. Під впливом бароково-го стилю праця граверів набула характеру складних мистецьких творів. У них зустрічаємо барокове уподобання до символів із алегоричним змістом, великої кількості фігур і пишної рослинної орнаменталії. До розквіту граверства в Україні сприяли майстри, які поглибивши свою освіту в Західній Європі,

поширили нову техніку гравірування в Україні. З кінцем XVII ст. гравірування на металі поступово витіснило давню техніку деревориту.

Крім книжкової гравюри виготовляли й окремі композиції — естампи, які друкували на великому папері і подібно до картин. Тематика естампів була різноманітною: сцени з Біблії, краєвиди міст, монастирів та відомих будівель і т.п. Велику популярність мали також так звані “тези” на прославу політичних та церковних діячів. Заслуженого діяча зображували в колі святих та постатей з історії, а внизу виписували віршовану присвяту.

Київ був у той час провідним осередком граверства. Там плекали гравюру в Могилянській Академії і малярській школі Печерської Лаври. Іншими осередками граверства були Чернігів, Львів та Почаївський монастир. Багато

Успенський собор Києво-Печерської лаври. 1623 р.

ОЛЕКСАНДЕР ТАРАСЕВИЧ — найвизначніший тогочасний гравер на цілу Східню Європу. Тарасевич був основоположником української школи граверства і виховав цілу плеяду майстрів. Він ілюстрував багато книжок і виконав багато "тез" на прославу різних діячів, гербові композиції (родовідні дерева), атласи і т. д. Він був монахом Печерської Лаври та очолював її друкарню.

ІВАН ЩИРСЬКИЙ — автор ряду тез, пройнятих патріотичним змістом, на честь діячів того часу,

НИКОДИМ ЗУБРИЦЬКИЙ — автор відомої гравюри "Оборона Почаївського монастиря від турків",

ЛЕОНІД ТАРАСЕВИЧ — творець серії ілюстрацій до Києво-Печерського патерика, що зображають життя святих ченців Печерської Лаври. Він теж автор відомого портрета Мазепи.

ІВАН МИГУРА. Використовував елементи народного мистецтва, головне в його декоративних обрамленнях текстів. І. Мигура — автор великої гравюри на честь гетьмана Мазепи, на якій зображені церкви, уфондовані Мазепою.

Пояснення слів

відтиснути — to imprint, press out
 дереворит — woodcut
 естамп — engraving, a print
 мідерит — incision on copper
 привабливий — attractive
 рукопис — manuscript
 сталерит — engraving made by using a metal plate
 удосконалити — to perfect

мистців їхало за кордон удосконалювати свою техніку. Своім високим рівнем українське граверство поширювалось далеко поза Україну: Польщу, Литву, Білорусь, Молдавію, Румунію і найбільше в Росію.

Доба барокко дала ряд визначних українських граверів. Серед них:

гравюра — engraving
 друкарство — printing
 лінорит — (linoleum) print
 основоположник — founder
 присвячувати — dedicate

Закріплення

1. Що таке граверство? Чим граверство відрізняється від способу творення графічного мистецтва у княжій добі?
2. Яке місто було першим центром українського граверства? Хто займався виданням книжок на церковно-слов'янській мові в тому місті?
3. Які міста та монастирі були головними осередками українського друкарства й граверства в добах ренесансу й барокко?
4. Як змінилася українська графіка в добах ренесансу й барокко? Що вплинуло на цю зміну?
5. Назвіть кілька визначних українських графіків бароккової доби.
6. Хто вважається найвизначнішим українським графіком доби барокко?

Творче домашнє завдання

Розгляньте гравюру "Притча про багатія і смерть" (на початку цієї лекції) з книги "Учительне евангеліє". Прочитайте вірш визначного поета доби ренесансу Кирила Транквіліона Ставровецького "Лікарство розкішникам цього світу" дайте відповіді на питання.

О, смерте несподівана,
Ти мене, пана багатого,
Неприготованим сьогодні застала,
І все моє гарне і любе забрала,
І на віки від очей моїх у темряві сховала!
Де нині мої замки муровані, коштовні?
І палати мої світлі, гарно розмальовані?
І гаманці, грішми-злотом наладовані?
І убрання дорогими шовками гафтовані?

О, смерте, жорстока і гнівлива,
Мені горе робити скваплива,
Несподівано ти все від мене забрала
І мене між гидкі трупи поклала.

Ще вчора в моїм домі радість панувала,
Музики так весело пригравали,
Мої друзі гарні пісні радісно співали,
І на трубах мідяних грали-вигравали,
З дівчатами солодкими любо танцювали,
Вином-медом срібні шклянки щедро наливали;
Столи мої присмаками й питвом були вкриті,
Кругом гості засідали славні, знамениті.
А сьогодні — все те гарне навіки минуло,
І багатство, і вся слава, — як би їх і не було.
Замість цього — усього злого прийшло панування:
Страх, і болі, і терпіння, й гірке нарікання.

1. Що думали автори вірша і гравюри?
2. У гравюрі бачимо намагання мистця усучаснити картину. Кого автор бачить в особі багатія?

Творче завдання

1. У гравюрі Щирського бачимо грецьку богиню. Яка це богиня і яка її тут роль?
2. Яким зображає гетьмана Мазепу у своїй гравюрі Мигура?
3. Яке пов'язання Мазепи до церков вгорі гравюри Мигури?

Іван Мигура. Прославлення гетьмана
І. Мазепи. 1700 р.

Іван Щирський. Teza на честь
Прокопа Колячинського. 1690-і рр.